

s.2 Müzik Kültürü

Mücab Keskin

Bu yazımızda geçen ay mevzumuz olan "beste" bahsine devam ediyoruz.

Dur, Bak ve Yorumla

Siz de Serdivan Ajans'ta yazabilirsiniz. Dur, Bak ve Yorumla köşemizde gördüğünüz fotoğrafları, kendi fikir ve duygu dünyanızı yansıtacak şekilde yorumlayıp bize gönderebilirsiniz.

RÖPORTAJ

Prof. Dr. Halil Berktaş Hoca ile

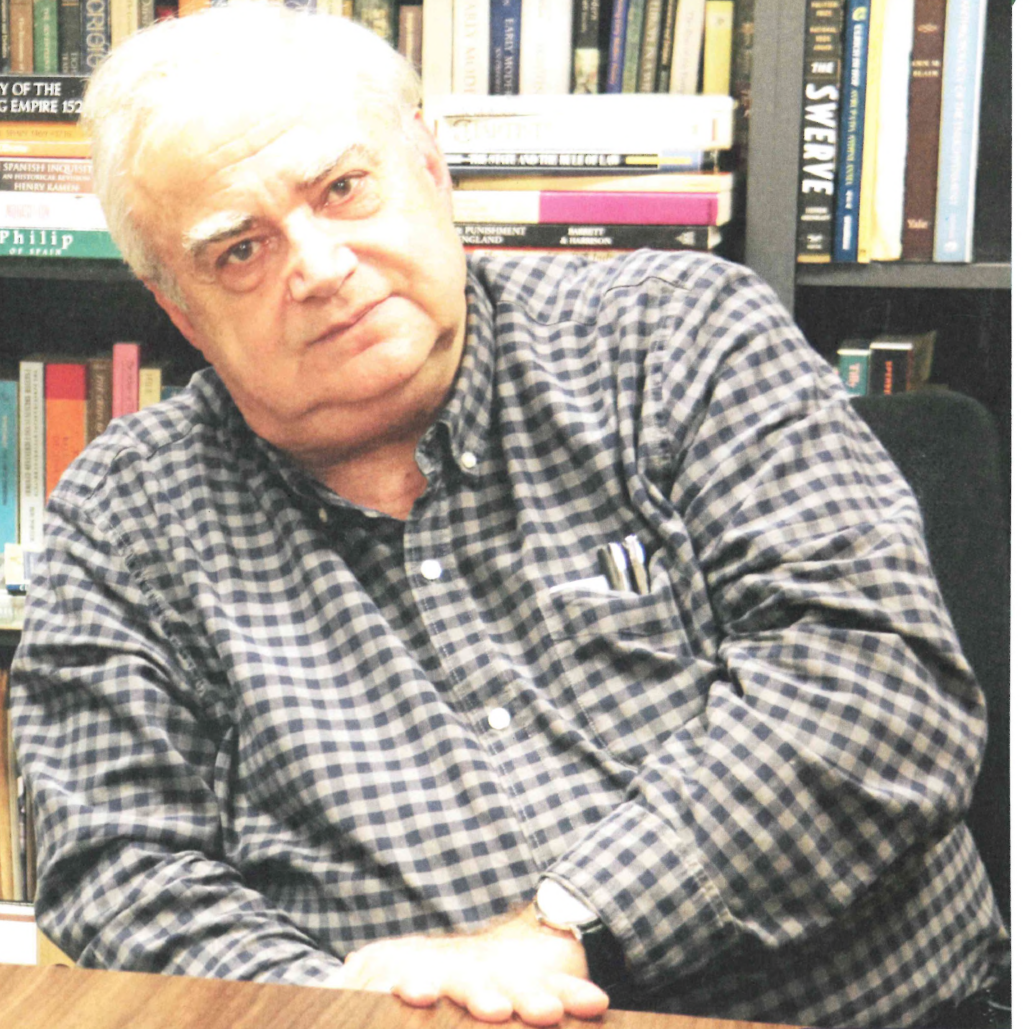
Cumhuriyet

Döneminde

Siyaset ve

İdeolojiler

Üzerine Konuştuk.

s.6 Hazırlayan:
Ayhan Koçkaya

Araştırma s.16

Mustafa Öksüz

Her daim Arap coğrafyasında müessir bir rol oynayan Arap aşiretleri, etkilerinden bir şey kaybetmeyerek günümüzde de aynı konumlarını sürdürmektedirler. Suriye ve Irak'ta yaşanan hadiseler kabilelerin etki alanlarını ispatlamaktadır.

Yorum s.14

Servet Kızılay

Siyasal kavramlar, konusuna ve maksadına göre bir dilin en geniş alanlarını gösterir. Dolayısıyla dilin yatay ve dikey düzlemindeki kavram alanları siyasal kavramlar söz konusu olduğunda belirgin biçimde birleşir ya da ayrışır.

Yorum s.12

Yusuf Kaplan

Türkiye ile özelde ABD, genelde küresel sistemle yaşanan asıl sorun, Batılıların dünya üzerindeki hegemonyalarını sürdürdürebilmeleri için İslâm'ın teo-politik gücünü kırma, dönüştürme kaygısıyla geliştirdikleri jeo-politik bir savaştır.

Gazeteniz dijital mecrada!

Serdivan Ajans gazetenizi, mobil cihazınızdan buradaki QR kodunu okutarak ya da bilgisayarınızdan issuu.com/serdivanajans adresini ziyaret ederek okuyabilirsiniz.

Toplumların takvimi ve kronometresi aynı çalışmıyor.

XX

Ayhan Koçkaya [✉ a.kocakaya@gmail.com]
Fotoğraflar: Büşra Mercan [🐦 zbusramercan]

Sağ kendi içinde liberalizme, liberal demokratlığa olanak tanımadığı gibi, sol da kendi içinde demokratik solculuğa olanak tanımamış, tanımıyor.

➔ Konuşmaya aslında sizden öğrendiğim bir şeyle başlamak istiyorum. Türkiye'de '68'in bir öncesinden... Sizin bunu "Türk solunun henüz kitleselleşmediği dönem" olarak adlandırdığınızı biliyorum. Buradan başlayacak olursak, bu dönemde Mehmet Ali Aybar ya da Mihri Belli ve Erdoğan Berktaş gibi isimleri biliyoruz. Türk solunun '68 öncesi figürlerinin Kemalist Devrimle kurduğu ilişki nasıldı; buradan başlayabilir miyiz acaba?

1910'lar ve 20'lerden başlayarak 1950'lere kadarki otuz kırk yıllık dönem için, Türkiye'de sol deyince esas olarak Türkiye Komünist Partisi'ni (TKP'yi) ve geniş ailesini, sempatanlarını, yol arkadaşlarını, ideolojik ve entelektüel bakımdan yürüncesindeki, ona yakın duran aydınları anlamak lâzım. 1960'lardan itibaren Türkiye'de sol ile 1910'lardan 1950'lere kadar sol, bambaşka iki olay. Şu anlamda; 1950'lere kadar fraksiyonlaşma veya çeşitli sollar diye bir şey yok ortada. Olsa olsa, sadece ve sadece Sovyetler Birliği'ne ve Komünist Enternasyonale çok daha yakın duran bir kesim ile onlara daha mesafeli, buna karşılık sosyal demokrasiye veya demokratik sosyalizme daha yakın duran bir kesimden söz edilebilir. Ama bu sözünü ettiğim ikinci kesim de çok zayıf. Genel olarak sol zayıf; onun içinde sosyal demokrat veya demokratik sosyalist diye tarif edebileceğimiz kesim, zayıfın zayıfı. Türkiye haşin bir ülke, haşin bir toplum. Bir katlıklar diyarı. Sağ

kendi içinde liberalizme, liberal demokratlığa olanak tanımadığı gibi, sol da kendi içinde demokratik solculuğa olanak tanımamış, tanımıyor.

Fakat esas anlatmak istediğim şu: 1965'ten itibaren sol muazzam bir parçalanma ve mikro-fragmentasyon, inanılmaz bir fraksiyonlaşma süreci yaşadı. Bir kısmı sırf tabelâ olarak da varolsa, elli küsur örgüt veya mahfil ortaya çıktı. Bununla 1910'lardan 1950'lere kadar gelen sürecin pek bir ilgisi yok. Bu Marksist solun ana mecrası Komünist Partisiydi. Sonuç olarak 1917 Devriminin; Leninizmin, Bolşevizmin ve Komünist Enternasyonalin bir türeviydi. Türkiye'de böylece doğdu ve gelişti. Barışçı ve demokratik bir sosyalizmin değil de ihtilâli Marksizmin zaferi açısından, İstanbul veya Bakü, ideolojik bakımdan farketmiyordu. Fakat kökenleri, uçvermesi, organik ilişkileri bakımından fark vardı kuşkusuz. İstanbul sonuç olarak Türkiye'nin, kapitalizm ve sanayi bakımından en gelişmiş şehriydi. İstanbul'da hem belirli bir işçi sınıfı vardı, hem de Batı'nın bütün fikir akımlarına ve bu arada sosyalizme daha yakın ve açık (gayrimüslim) etnik-dinî ve kültürel kesimler, meselâ Rumlar ve Ermeniler mevcuttu.

Dolayısıyla bu zeminde sosyalizan işçi ve aydın çevreleri de filizlenmekteydi. Bunları örgütlemeye çalışan ve başarı da kazanan, İştirakçi Hilmi gibi aydın olarak Marksizmi teva-

KİMDİR ?

1947 yılında doğdu. Liseyi Robert Kolej'de okudu. Ekonomi alanında lisans ve lisansüstü eğitimini 1968'de Yale Üniversitesi'nde tamamladı. Ekonomi okuduğu Yale Üniversitesi'nden, lisans ve yüksek lisans derecelerini 1968 yılında daha sonra yöneldiği Tarih'te ise doktorasını Birmingham Üniversitesi'nden 1991 yılında aldı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Tarihi ve İktisadi Doktrinler Kürsüsü'nde asistanlık, ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi Tarih bölümlerinde öğretim üyeliği, yine Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde müdür yardımcılığı yaptı. Ayrıca yurtdışında, Michigan (Ann Arbor) ve Harvard Üniversitelerinde misafir öğretim üyesi olarak dersler verdi. Ana Britannica Ansiklopedisi'nde, Europalia sergi projelerinde tarih danışmanlığını yaptı. Ocak 2016'da emekli olmasının ardından Nisan-Mayıs 2017'de İbn Haldun Üniversitesi'ne geçti. Halen İHÜ'de Rektör Danışmanlığı, Genel Eğitim Direktörlüğü, Yaz Okulu Direktörlüğü, Tarih Bölümü başkanlığı ve Türkiye Çalışmaları koordinatörlüğü görevlerini yürütmektedir.

Marx ve Engels sosyalist devrimin önce kapitalist sanayileşme bakımından en gelişmiş, dolayısıyla işçi sınıfının en kalabalık olduğu ülkelerde patlak vereceğini düşündüler. Aynı zamanda bu ülkeler gelişme seviyeleri itibariyle de sosyalizme geçmeye en yatkın ülkelerdi, onlara göre.

rüs etmiş aydın çevreleri vardı; daha sonra Şefik Hüsnü'nün başını çekeceği Aydınlık dergisi gibi çevreler vardı. Bunlar da Marksizmden Leninizm mecrasına giren, girmekte olan kişi ve gruplardı, fakat örgütsel bakımdan doğrudan doğruya Komintern türevi değillerdi. Meselâ Şefik Hüsnü, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Paris'te (ki o zaman henüz sosyalist partiler sosyalist ve komünist diye ikiye bölünmemişti), Fransız Sosyalist Partisi (PSF) çevresindeydi (belki üyesiydi, bilemiyorum). PSF'nin gazetesi (sonradan Komünist Partisi'nin, PCF'nin gazetesi olacak olan) L'Humanité'nin hem düzenli okuyucusuydu, hem de zaman zaman buraya makaleler veriyordu. Jean Jaures'e hayrandı, onun mitinglerini kaçırmıyordu. O dönemki yakın arkadaşlarından birisi de Yahya Kemal'di. Yahya Kemal'le beraber L'Humanité okuyorlar, PSF mitinglerine beraber gidiyor ve Jaures'i dinliyorlardı. Jean Jaures enternasyonalistti; milliyetçiliğe ve yaklaşan emperyalist savaşa karşıydı. Ancak esrarengiz bir sukastle bertaraf edildikten sonradır ki, PSF'nin önderliği değişti ve parlamentoda savaş kredilerine olumlu oy vermesinin önü açılabilirdi.

Diyeceğim, Şefik Hüsnü ve çevresi ya da benzerleri biraz Batı ve Fransız sol entelijansiyası türeyiydi. Bir sosyalizm ve Marksizm damarı oralardan geliyordu Türkiye'ye. Rusya Türkiye'ye, daha doğrusu İstanbul aydınlarına, birçok bakımdan Fransa'dan daha uzaktı. Öte yandan o uzak Rusya'da 1917'de Ekim Devrimi patlak verdi ve Bolşevikler önce iki büyük şehirde iktidarı ele geçirdi; arkasından uzun ve çetin bir iç savaş patlak verdi. 1920'ye gelindiğinde, artık iç savaş da kazanmakta oldukları ve iktidarda kalacakları açıktı. Dolayısıyla 1920-1922 yılları önemli örgütsel gelişmelere tanık oldu. Bir yandan, Sovyetler Birliği resmen kuruldu, devlet yapısı olarak; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği adını aldı. Beri yandan, dünya devriminin dünya partisi olarak düşünülen Üçüncü Enternasyonal veya Komünist Enternasyonal (Komintern) kuruldu. Böylece uluslararası komünist hareket, tâyin edici iç ve dış örgütlenmelerine kavuştu.

Komintern başından itibaren fevkalâde sakat bir düşünceydi. Marksizmin veya Marksizm-Leninizmin genel eleştirisini geçtim, Marksist ve hattâ Leninist ölçüler içinde dahi bu Komintern son derece sakat, son derece hayalperest bir düşüncenin ürünüydü. Ekonomide buna fallacy of composition (terkip hatâsı) deriz. Küçük ölçekte geçerli olan bir fenomeni veya ilişkiyi büyük ölçekte

uygulamaya kalkışmak, ya da orijinal ölçüğü ile alâkası olmayan boyutlarda uygulamaya kalkışmak anlamına gelir. Şimdi mesele şu; Bolşevikler Rusya'da devrim yapmış. Nasıl yapmışlar? Kendi yorumlarına göre, küçük ve gizli, çok sıkı disiplinli, son derece merkezî bir parti sayesinde yapmışlar. Ve buradan, dünya devrimi için de bir dünya partisi fikrine sığınıyorlar. Bir ülkede devrim fikrinden dünya devrimi fikrine giderken, aynı zamanda her ülkenin devrimine öncülük edecek komünist partisi fikrinden dünya devrimine öncülük edecek bir dünya komünist partisi fikrine gidiyorlar.

Fallacy of composition, terkip hatâsı, burada giriyor işin içine. "Tek ülkede sosyalizm" fikri henüz mevcut değil. Stalin onu 1928-29'dan sonra ortaya atacak. 1920'lerin ikinci yarısına kadar Leninistlerin, Bolşeviklerin hakim düşüncüsü şu: Bütün Avrupa ve bütün dünya, bir işçi sınıfı devrimine gebe. Bizim Rusya'da yaptığımız Bolşevik Devrimi bunun sadece ilk adımı. Bütün Avrupa devrimin ayak sesleri ile sarsılıyor. Bütün Avrupa işçi sınıflarının ayaklanması hemen köşede, eli kulağında... Bir bakıma çok haksız da değiller. Çünkü Birinci Dünya Savaşı bütün ülkeleri son derece zorluyor, geriyor ve özellikle esas yükü taşıyıp bitkin düşen büyük devletlerin orduları içinde ihtilâl belirtileri baş gösteriyor. İşçi ve köylü kökenli askerlerin Bolşeviklere kayması, Rus devriminde tâyin edici olmuşken, şimdi Alman ordusu asker isyanlarıyla sarsılmakta. Zaten Hindenburg ve Ludendorff 1918 ortasında bu yüzden alelacele barış yapalım diyecekler hükümete, çünkü Alman ordusunda disiplin ve hiyerarşinin çökmesini göze alamıyorlar. Kendi sosyal, sınıfsal konumları açısından ol-

dukça zeki adamlar ve şunu görüyorlar: Ordu isyan derinleşirse ortada devlet ve düzen diye bir şey kalmayacak. Benzer belirtiler, bu boyutlarda değilse bile Fransız ordusu içinde de var. Dolayısıyla Bolşevikler, 1917-1918'deki duruma bakarak (yani çok büyük ölçüde Birinci Dünya Savaşı yüzünden veya sayesinde) devrimin eli kulağında diye düşünüyorlar. Bütün Avrupa'da kapitalizm tekrar istikrar sağladığı halde, bu umudu veya hayali 1920'lerin ikinci yarısına kadar sürdürecekler. Şöyle bir boyutu da var işin; Avrupa'da devrim olmazsa biz Rusya'da ayakta kalamayız diye korkuyorlar.

Bu Leninist bir teori mi?

Hayır. Bu, eski Marksizmden gelen bir şey. Marx ve Engels sosyalist devrimin önce kapitalist sanayileşme bakımından en gelişmiş, dolayısıyla işçi sınıfının en kalabalık olduğu ülkelerde patlak vereceğini düşündüler. Aynı zamanda bu ülkeler gelişme seviyeleri itibariyle de sosyalizme geçmeye en yatkın ülkelerdi, onlara göre. Daha sonra bu perspektifleri değişse bile -- yani Marx ve Engels'in kendileri ve sonra Lenin, devrimin çok daha geri ülkelerde patlak verebileceğini öngörsele bile -- yine de şu fikri koruyorlar: Devrim önce daha geri ülkelerde (meselâ Rusya'da) patlak verebilir, ama sonra Avrupa'ya sirayet etmezse o ülkede de ayakta kalmaz. Çünkü Rusya kadar geri bir ülkede sosyalist bir ekonomi kurulamaz. Bir tarım ve küçük köylü ekonomisinden "bütün toplumun mülkiyeti"ne nasıl geçer, sanayi işçilerine dayalı bir kolektivistmi nasıl yarattırırız?

Bu varsayım (bu korku veya bu imkânsızlık hissi diyelim), 19. yüzyıl Marksizminden türeyip geliyor. Örneğin Menşevikler, tarihi zorlaya zorlaya devrim yaparsınız ama kuracağınız şey ancak Asyatik bir despotizm olabilir diyor. 1917'de yenildiler ama ne kadar haklı oldukları bugün apaçık ortada. Bolşeviklerin kendi içinde ise, "devrim yapabiliriz ama ayakta kalamayız" fikrini en katı bir şekilde Troçki savunacak. "Dünya devrimi yoksa hiçbir umudumuz yoktur" diyor Troçki. Buna karşı Stalin, "dünya devrimi olmadı diye buyurun iktidarı geri alın diyecek halimiz yok; zaten herkesi kestik, iktidarı geri verecek kimse de kalmadı; dolayısıyla şimdilik bu ülkede sosyalizmi kurmaya çalışmaktan başka şansımız yok; ayrıca Rusya yüzölçümü, nüfusu ve doğal kaynakları itibariyle o kadar büyük bir ülke ki, yapabiliriz de" diye özetlenebilecek, benim böyle özetlediğim bir pozisyonu benimseyecek. Ve "tek ülkede sosyalizm," socialism in one country bu zeminde türeyecek. Kâh Martov'un tahmin ettiği gibi diktatörlük yöntemleriyle, kâh yurtseverlik veya milliyetçilik temelinde, bunu Sovyet halkına kabul ettirmek de o kadar zor olmayacak. Yani şöyle de diyebiliriz; 1920'lerin sonları ve 30'ların başlarında, o zamanın Sovyetler Birliği için "millî ve yerli" olan, işte bu "tek ülkede sosyalizm" programı.

Bu anlamda Lenin'in, devrim daha gelişmemiş ülkelerde de olabilir tezi pragmatik olmaktan pek de öte değil gibi. Çünkü zaten kendisi bunu demezse ülkesine ve toplumuna nasıl kabul ettirebilirdi devrimi?

Avrupa'da devrim olmazsa biz Rusya'da ayakta kalamayız diye korkuyorlardı.

Tipik olarak reddediliyor bu öneriler. Şiddetli tartışmalar oluyor ama büyük ve demokratikleşen, bildiğimiz parlamenter demokrasiye giderek daha fazla adapte olan bu kitle partilerinin ekseriyeti, Kominterni, Bolşevizmi, Leninizmi bir çeşit aşırı sol maceracılık olarak görüp reddediyor.

Bunun da payı var ama bundan ibaret değil gibi. Marx daha ekonomik, Lenin daha politik bir yaklaşıma sahip. Marx daha koyu bir ekonomik determinizm açısından bakıyor; Lenin ise devrimin çok siyasi, tesadüflere çok bağlı, çok "sürdeterminem" (üstün belirlenimlere veya çoklu belirlenimlere tâbi) bir olay olduğunu farkında. Yani Lenin'in devrime bakışında, illâ şu veya bu tip bir ülkede değil; herhangi bir tarihi fırsat zuhur ederse devrim yapılabilir -- o fırsatı yakalamaya yatkın kıvraklıkta, zihnen demokrasiye değil ihtilâle angaje, aynı zamanda son derece sıkı disiplinli ve manevra kabiliyeti olağanüstü yüksek bir partinin olması koşuluyla (ki bu açıdan Faşizm ve Nazizmin Komünizmi taklit ettiği ve benzer aktivist, aksiyoner özelliklerin Faşist partilerde somutlandığı rahatlıkla söylenebilir). Bu bir yana; tarihi fırsatı yakalamak nosyonu ve o fırsatın nerede, nasıl zuhur edeceğinin o kadar da bilinmeyeceği; belki de ekonomik bakımdan çok daha geri ülkelerde ve ekonomik olmayan nedenlerle çıkabileceği; meselâ istibdat ve gerilik -- tam da gerilik -- faktörünün kolaylaştırıcı bir faktör olabileceği, Lenin'in siyasi devrim (ihtilâl) olayına daha politik yaklaşımında kuvvetle mevcut.

Şimdi şunu anlatmaya çalışıyorum; 1917 ile 1927-28-29 arasında öyle bir on yıl var ki, daha "tek ülkede sosyalizm" Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin resmi çizgisi haline gelmiş değil. İlk başta biraz daha realist, daha sonra giderek daha hayalperest bir biçimde, uzun süre dünya devrimi peşinde koşmaya devam ediyorlar. Bu da dediğim gibi çok sakat bir mantık sıçramasını; dünya devrimi için tek ve merkezî bir dünya komünist partisi fikrini beraberinde getiriyor. "Biz Rusya'da demir disiplinli, son derece merkezî bir partiyle yapmadık mı devrimi? Öyleyse dünya devrimi için de bu gerekli." Fakat her şeyden önce, bütün dünyada simultane, senkronik, eşanlı bir devrim olabileceği fikri çok sakat, çünkü "eşitsiz gelişim" (unequal development veya uneven development) dediğimiz olayı hiç hesaba katmıyor. Ülkeler arasında muazzam gelişme farkları söz konusu. Toplumların takvimi ve kronometresi aynı çalışmıyor. İkincisi ve daha da vahimi, hangi ülkede, hangi eylemin (seçimlere katılmanın veya parlamentoyu boykot etmenin, kâh şununla kâh bununla ittifak yapmanın, genel grev başlatmanın veya sendikalara uzlaşma telkin etmenin) zamanı nasıl belirlenecek? Tek bir merkez, ânında haberdar olabilecek mi bütün değişim ve titreşimlerden? Hepsî bugün ne kadar saçma geliyor insana! Bölgesel, yöresel, kıtasal ve ülkesel açıdan bu kadar farklı koşullar zemininde, bütün dünya için âdetâ tek bir komünist partisi olabileceği ve bütün ülkelerin emekçi sınıflarını aynı şekilde örgütleyip senkronize bir şekilde yönetebileceği fikri, bu yüzden olabilecek en aşırı terkîp hatâsı örneği.

Fakat sonuçta Komintern, birincisi, tamamen bu düşüncenin ürünü. İkinci (Sosyalist

Enternasyonal gibi nisbeten gevşek bir tartışma ve karşılıklı dayanışma forumu değil. Komintern'in Uluslararası Yürütme Kurulu, bütün üye partilerin çok üzerinde. İstedığı partiyi atmak veya istediği parti içindeki şu veya bu kişi ya da grubu attırmak dahil, olağanüstü yetkilerle donatılmış tam bir kumanda merkezi. İkincisi, bu yapılanmaya giden yolun kendisi de hayli trajik. Önceki on beş veya yirmi yılda, İkinci Enternasyonal içinde çeşitli ideolojik ve politik mücadeleler söz konusu. Orta ve Batı Avrupa'nın büyük sosyalist partileri, örneğin Fransa'da PSF, İtalya'da PSI ve Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi, ciddi kitlelilik düzeylerine ulaşmış durumdadır. Her biri ülkesinin ikinci partisi konumunda. Onlar için devrim, orada bir yerde asılı duran "nihaî hedef." Ancak pratikte, gitgide daha fazla demokrasinin parlamenter mücadele olanaklarından sonuna kadar yararlanıp işçi sınıfına yararlı reformlar çıkarmak gibi kazanımlar için çalışıyorlar. Lenin'in ve radikallerin gözünde gitgide daha fazla reformculuşuyor ve ihtilâl fikrinden, "tek yol devrim" fikrinden gitgide uzaklaşıyorlar.

Dolayısıyla Bolşevik Devrimi öncesindeki yirmi yılda bu kapışma zaten mevcut. Birinci Dünya Savaşı ve Bolşevik Devrimi karşısında bölünme büsbütün netleşiyor, iyice kristalize oluyor. Bolşevikler işte gördünüz mü, diyor, bunlar sınıf hainleri; savaş karşısında işçi ve emekçilerin enternasyonalizmini sattılar ve arkasından, bizim Rusya'daki güzel devrimimizden de korkup burjuvaziye iltihak ettiler... Dolayısıyla buradan şöyle bir ders çıkıyor Bolşevikler açısından: Kuracağımız yeni enternasyonalde bu tür banışgı, reformcu, parlamentarist vb fikirlerin zerresine yer olmayacak. Bu demokratizm virüsünden yüzde yüz arındırılmış bir dünya komünist partisi kuracağız... Dolayısıyla ünlü "21 Şart"ı formüle ediyorlar -- "Kominterne üye olmanın 21 şartı." Ancak bu koşulları eksiksiz yerine getiren partiler Kominterne alınıyor. Fransız ve İtalyan sosyalist partileri, içindeki, Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi içindeki, keza daha ufak bir yığın parti içindeki taraftarlarını, Lenin'e ve Bolşevizme sempati ile bakan grupları harekete geçiriyor; partilerinin kongresini toplamaya ve Komintern'in 21 Şartının kabul edilmesi için önerge vermeye çağırıyorlar. Reddedilirse kopup ayrı bir parti kuruyorlar.

Tipik olarak reddediliyor bu öneriler. Şiddetli tartışmalar oluyor ama büyük ve demokratikleşen, bildiğimiz parlamenter demokrasiye giderek daha fazla adapte olan bu kitle partilerinin ekseriyeti, Kominterni, Bolşevizmi, Leninizmi bir çeşit aşırı sol maceracılık olarak görüp reddediyor. O zaman Leninistler (Bolşeviklere sempati duyanlar) ayrılıyor ve böylece Fransız Sosyalist Partisi'nin (PSF) yanında Fransız Komünist Partisi'ni (PCF), İtalyan Sosyalist Partisi'nin (PSI) yanında İtalyan Komünist Partisi'ni (PCI), Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin yanında KPD'yi, Alman Komünist Partisi'ni ku-

ruyorlar. Nerede bir sosyalist parti vardıysa bu bölünme mutlaka gerçekleşiyor. Yine parantez içinde bir saptama: Bunun çok felaketli sonuçları olacak, çünkü sosyalist partiler ile komünist partiler birbirine korkunç düşman kesilecek. Asimetrik bir düşmanlık oluşacak. Komünistler sosyalistlere, sosyalistlerin komünistlere olduğundan çok daha fazla düşman olacak.

Revizyonist diye mi bakıyorlar?

Komünistler için sosyalistler revizyonist, burjuva, hain, döneke, satılmış, devrimi terketmiş burjuva yolcuları. Sosyalistler ise komünistlere biraz, nasıl desem, bizim ailenin serseri, haşarı çocuğu gözüyle bakıyor. Evet, onlar da Marksist ama pek iflâh olur gibi değil diyor düşünüyor; Soğuk Savaşa kadar düşman gözüyle bakmıyorlar. Oysa komünistler için sosyalistler tamamen burjuvaziye katılmış; dünya devrimi olacaktı ama bu namussuzlar yüzünden olmadı, olamıyor diye

kategorize ediyorlar. Onun için diyorum ki düşmanlıkları asimetrik. Zaten komünistler sosyalistlere kıyasla daima daha Makyavelist, daha amansız. Her halükârda bu bölünme ve özellikle komünist partilerinin sosyalist partilere düşmanlığı, İtalya'da Faşizmin, Almanya'da Nazizmin iktidara gelmesini çok kolaylaştıracak.

Bu bir yana, bir de o zamana kadar herhangi bir sosyalist veya sosyal demokrat partinin olmadığı ülkeler var. Örneğin Çin, Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu gibi... Buralarda Komünist Enternasyonal ilk andan itibaren bulabildiği her türlü sempatan grubunu doğrudan bir komünist partisi kurmaya sevk ediyor. 1920 -1921 yılları böyle bir dizi komünist partisinin kuruluş tarihidir. Türkiye Komünist Partisi (1920) ve Çin Komünist Partisi (1921) Komintern'in talimatıyla ve Komintern'in bir şubesi olarak aynı yıllarda kuruldu. Bir an evvel bir komünist partisi kurun ve siyasetin sol kanadını işgal edin... Bu çer-

Komintern 1920'ler ve 30'ların hemen bütün Kemalist reformlarına kefil oluyor bir kere. Özel olarak TKP'nin de Mustafa Kemal'e, CHP'ye, Kemalist rejime ve genel olarak Türkiye toplumuna bakışını bu anlayış şekillendiriyor.

çevrede Komintern, Türkiye Komünist Partisi'ni doğrudan doğruya Bakü'de, Doğu Halkları Kurultayı ve akabinde, kısmen Rusya Türkleri içinden gelen, kısmen de Birinci Dünya Savaşı öncesi veya sonrasında Rusya'ya kaçmış bulunan İttihatçı kökenli devrimcilere, örneğin Mustafa Suphi ve Ethem Nejat'lara kurdu.

Dolayısıyla 1920'de Bakü'de kurulan bu ilk TKP'nin aslında Türkiye içinde çok fazla bir temeli olmadığı söylenebilir Türkiye açısından baktığımızda, görece yerli ve millî olan İstanbul'dakilerdi; Şefik Hüsnü ve Aydınlık çevresi zor koşullarda da olsa örgütlenme ve yayın faaliyetini sürdürüyordu. Bu arada tabii Mustafa Suphi'ler bir grup halinde Türkiye'ye gelip Mustafa Kemal'le pazarlık yapmak ve Milli Mücadele'ye katılmak istediler ama 1921'de Trabzon açıklarında, Karadeniz'de öldürüldüler. Dolayısıyla o kurucu kadro önemli ölçüde tasfiye edildi, fakat sonra İstanbul grubuyla Bakü'de kurulan

parti birleşiyor ve tek bir Türkiye Komünist Partisi adını aldı. Fakat bu noktada bir parantez daha: 1951-52 tevkifatında Şefik Hüsnü'yle birlikte hapis yatan babam, Şefik Hüsnü'nün o yıllarda, yani yaşlılığında da bu Bakü hikayesinden ve partinin Sovyetler Birliği'nde kurulmuş kanadından hoşlanmadığını; Mustafa Suphi'nin kahramanlaştırılması ve yüceltilmesinden pek hazzetmediğini; bunu kendisine, İstanbul ve Aydınlık çevresine karşı bir tavır gibi algıladığını anlatmıştı.

Fakat sonuçta, örgütsel kökenler farklı olsa bile tek bir Türkiye Komünist Partisi kuruldu ve tevarüs ettiği ideoloji, tamamen Ekim Devrimi'nin ürünü, Leninizmin bir türevidir. Komintern Marksizmi diyebileceğimiz bir fenomen vardı Lenin ve Stalin'in ellerinde şekillenen; TKP ideolojik bakımdan bu Komintern Marksizminin bir parçasıydı. Dolayısıyla TKP'nin Türkiye'ye, cumhuriyete, Kemalist önderliğe ve rejime bakışı Komintern'den bağımsız bir olay değildi; Komintern

tern Marksizmi dediğim ideolojik paradigmanın bir parçasıydı. Komintern'in de Türkiye'de Kemalizme ve Mustafa Kemal'e bakışı ile Çin'de aynı sırada meydana gelen cumhuriyet devrimine, Sun Yat Sen'e ve ardından bir süre Çang Kai-şek'e bakışı arasında hemen hiçbir fark yoktu. Kabaca şöyle bir fikir söz konusu: Çin, Türkiye, diğer Asya ve Afrika ülkeleri... geri toplumdur. Bir, gelişmiş kapitalist ülkeler değillerdir; iki, tümüyle bağımsız değillerdir. Emperyalizmin yoğun baskısı ve müdahalesiyle yüzyüzedirler. Dolayısıyla bu ülkelerde doğrudan doğruya burjuvazi (fabrikalarda işçileri sömüren bir sanayi burjuvazisi) değildir düşman.. Asıl iktidar ve en büyük gerici öncelikle emperyalizmdir; iki, işbirlikçi yarı-feodal toprak ağaları ve din adamlarıdır (yani Türkiye'de uzun süre irtica denen kanat). Bir emperyalizm, iki yerli gerici; halkın ve devrimin baş düşmanları bunlardır. Komintern'in giderek yarı-sömürge, yarı-feodal dediği ülkelerdir bunlar. Hem emperyalizmin baskı, sömürü

ve tahakkümü, her an da müdahalesi söz konusudur, hem de yerli eşrafın, toprak ağalarının, Müslüman veya diğer inanç sistemlerine mensup din adamlarının gericiliği. Dolayısıyla bu ülkelerde ilk ağızda mesele, emperyalizmi ve yerli işbirlikçilerini yıkmaktır.

İmdi, komünist partilerin dışında, emperyalizme ve yerli gericiye karşı başka millî ve ilerici başkaldırılar da meydana gelebilir. Örneğin bir Mustafa Kemal çıkabilir, Çin'de Sun Yat-sen veya Afganistan'da Cemalettin Afgani çıkabilir....

Tırnak içinde "ilerici" olan ama sosyalist olmayanlar...

Marksist değil, komünist değil ama o ülkenin objektif koşulları itibarıyla ilerici sayılanlar.

Ne yapacağız bu insanları?

Bu insanları destekleyeceğiz diyorlar. Bu insanlar emperyalizme isyan ediyor, millî bir mücadele veriyorlarsa, ya da cumhuriyet ilan edip hanedanı ve/ya toprak ağalığını tasfiye etmeye kalkıyorlarsa, bunları destekleyeceğiz. Çünkü yaptıkları bir tür millî burjuva devrimi, ya da 1930'lardaki yeni tanımıyla millî demokratik devrim anlamına geliyor. Destekleyeceğiz ama emperyalizme veya feodalizme karşı ilerici adımlar attıkları ölçüde destekleyeceğiz. Öte yandan, bu adımlar kalıcı, inatçı, yeterince radikal ve cesur olamaz. Çünkü bunlar işçi sınıfı değildir, komünist değildir. Bunlar biz Marksistler gibi iyi ve tutarlı devrimciler değildir; bir noktadan sonra yorulacak ve bocalayacaklardır. Ne zaman, nerede ve ne ölçüde emperyalizm ya da yerli gericilikle uzlaşmaya başlarsa onlara karşı çıkacak ve mücadeleye gireceğiz. Onları elimizden geldiği kadar millî devrimi daha ileri götürmeye zorlayacak; vazgeçerlerse biz devrimi devralıp daha ileri noktalara taşıyacağız.

Böyle bir vizyon... Komintern merkezi, Türkiye'de Kemalistlere ya da Çin'de, Sun Yat-sen'in partisi olan Guomindang'a (Milliyetçi Parti'ye) çok geniş krediler açıyor bu suretle. ÇKP'ye, TKP'ye ya da Fransız sömürgeci olan Hindicini'deki (ilk adıyla) Vietnam Komünist Partisi'ne ve benzerlerine, hep şunu söylemiş oluyor bir bakıma: Bunları destekleyeceksiniz. Zaten dünya çapında emperyalizme karşı bunlar ilerici saftadır, anti-emperyalizm safındadır, dolayısıyla destekleyeceksiniz mümkün olduğu kadar. Militan laikliği de sonuna kadar savunun; tekke ve zaviyeleri kapatmaları da doğru ve haklıdır, çünkü yerli dinci gericiye indirilmiş bir darbedir; ama bununla yetinmeyip toprak reformu yapmaları ve ağalığı yoketmelerini de talep edin... Bu mantıkla Komintern 1920'ler ve 30'ların hemen bütün Kemalist reformlarına kefil oluyor bir kere.

Röportajın devamı için fikirvesanat.org ve [serdivanajans](http://serdivanajans.com) sosyal medya hesaplarını ziyaret edebilirsiniz.